

բան է որ քսան տարիէ մը իվեր խոյեցի, սալմաստցի եւ մշեցի գեղացիներուն մէկ մասը մուրացկանութեամբ աշխարհքէ աշխարհք քալելով՝ իրենց գաւառակցացն ու ընդհանրապէս մեր ազգին անունը աւրելու վրայ են օտարաց առջեւ՝ իբրեւ ցած խաբէքայք. մանաւանդ որ Ռուսաստանի մէջ քալող խոյեցիներէն շատը իրենք զիրենք յունադաւան կանուանեն, ու եւրոպայի միւս կողմերն որ անցնին՝ հռովմէական, որպէս զի աւելի դիւրաւ փող հաւաքեն, ու կղաւնան իրենց երկիրը՝ ծաղր կընեն այն քրիստոնեայ ժողովուրդներն որ բարեմտութեամբ խաբուեր են իրենց կեղծաւորական ողբ ու լացէն ու շինծու պատմութիւններէն:

Կգանուին ըսողներ ալ թէ մեք մատենագրութիւն չունիմք, ուստի օտար ազգաց մատենագրութիւնները կ'գովեն՝ կ'մեծցընեն, իսկ իրենցը կ'պարսաւեն ու կ'արհամարհեն: Բայց սորա եւս իրաւունք չունին՝ եթէ ազգային մատենագրութիւն ըսելով ազգին ու սումնական յառաջագիմութեանը հարկաւոր եղած գրքերը հասկընան, ինչպէս որ պէտք է հասկընալ: Իրաւ է որ մեր ազգը զուրկ է Հոմերոսի ու Վիրգիլիոսի նման բանաստեղծներ, Դեմոսթենեսի ու Կիկերոնի նման ճարտասաններ, Պլուտինի եւ Հոմալոյթի նման ընագէտներ, Արքիմեդէսի ու Լաիլասի նման չափագէտներ, եւ ուրիշ անոնց պէս կարգէ գուրս հանճարի տէր մարդիկ ունենալու պարծանքէն. սակայն հարկ է խոստովանիլ որ մեր ազգն ալ՝ իւր փոքրիկութեանը համեմատ՝ ունեցեր է ամէն ատեն այս ամենայն ուսմանց եւ դպրութեանց մէջ չափաւորապէս երեւելի մարդիկ, որով եւ այնպիսի հին եւ նոր

մատենագրութիւն մը որ արդէն բաւական է մէկ Հայ մը գրեթէ անկարօտ ընելու օտարազգի մատենագրութեանց՝ եթէ ուզէնա գոհ լինել միջակ հմտութեամբ, որ այս եւս քիչ պարծանք եւ հարստութիւն չէ:

Ասոնք ըսելով՝ մեր միտքը այն չէ որ կարգացողը հասկընայ միայն թէ այս ինչ կատարելութիւնը եւ յատկութիւնը մեր ազգը ունի կամ չունի. — անով մեծ օգուտ մը չըշահիր. — հապա արթըննայ ու վարժի ստէպ ստէպ այս հարցմունքս ընելու ինքնիրեն ազգասիրաբար՝ թէ «Ի՞նչ ունիմք եւ ի՞նչ չունիմք»: Զգոյշ կենայ մէկ կողմանէ այն մեծախօս սուտ ազգասէրներէն որ կամ տգիտութեամբ եւ կամ թեթեւամտութեամբ կարծիք կընեն թէ մեր ազգը ուրիշ անուանի ազգաց ամենայն կատարելութիւններն ալ ունի, եւ թէ անոնց ամենուն ալ հաւասար է խիստ շատ բանի մէջ, քանի մը բանի մէջ ալ անոնցմէ վեր... միւս կողմանէ ալ զգուշանայ այն փոքրոգի ազգատեսացներէն որ նոյնպէս տգիտութեամբ կամ չարութեամբ չեն ուզեր տեսնել մեր ազգին ունեցած կատարելութիւններն ու գեղեցիկ յատկութիւնները, եւ օտարաց լեզուին, դաւանանքին, մատենագրութեանը, ճարտարութեանը վրայ այնքան կ'ըմայլին որ մինչեւ իրենց ազգութիւնը կ'ուրանան: Մէկ խօսքով, ճշմարտապէս ազգասէր Հայը անաչառութեամբ ու լուսաւոր մտօք պիտի քննէ հասկընայ իւր ազգային հարստութիւնները, որպէս զի զանոնք լաւ պահպանէ, եւ միանգամայն ազգային կարօտութիւնները՝ որպէս զի զանոնք լեցընելու աշխատի իւր կարողութեանը՝ աստիճանին եւ վիճակին համեմատ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՌԱՅԻ.

Խընայուած ըստակ

Կըրկին է վաստակ:

Դուն քո խանութըդ պահէ
Որ խանութդ ալ քեզ պահէ:

Նայէ որ հանգիստ ապրիս,
Բայց դատանքէ չըգագրիս:

Մէկ ըստակ պակաս՝

Կանխիկ ըստանաս:

Ի՞նչ կըրնաս ընել ինքըդ եւ այսօր,
Մի թողուր վաղուան եւ ասոր անոր:

Ուր գողողութիւնն է յառաջապահ,
Մուրացկանութիւնն է միշտ վերջապահ: